

N:o 145.

Af Herr M. Huss: Om upprättande, helst i hufvudstaden, af en bildningsanstalt för danande af lärare vid rikets elementarläroverk, samt om ett reservationsanslags beviljande för åstadkommande af den i berörda hänseende erforderliga utredning.

Frågan om nödvändigheten af någon särskild praktisk utbildning för lärare vid rikets elementarläroverk, innan de finge inträda uti utöfning af undervisningskallet, är ingalunda för vårt land ny; den har på åtskilliga sätt varit ventilerad alltsedan detta århundrades början. Läraren står till sin konst i samma förhållande som läkaren till sin, att den ene såväl som den andre må hafva förvärfvat sig så djupa insigter som helst i teoretiskt hänseende, är han derföre ej danad för konstens utöfning förrän han dertill blifvit praktiskt inöfvad, lärt sig tillämpa de insigter han förut genom bokstudier förvärfvat. Läkarens praktiska utbildning sker obligatoriskt vid särskilda för ändamålet upprättade bildningsanstalter, s. k. kliniker. För läraren åter saknas någon motsvarande anstalt, der han vore förpligtad att inhemta den praktiska sidan af undervisningskonsten uti dess olika riktningar. Läraren har i vårt land varit hänvisad hufvudsakligast till sjelfdaning, ända till dess stadgandet af det s. k. profåret år 1865 infördes. Då erfarenheten i allmänhet visat sjelfdaningens otillräcklighet och profåret ej heller synes utöfva något särdeles framstående inflytande, lärer någon annan åtgärd böra vidtagas för bildande af lärare för elementarläroverken.

Den historiska utvecklingen af denna fråga inom fäderneslandet är i korthet följande:

Kanslers-gillet förordade år 1801 inrättande af seminarier vid rikets universitet, der hvarje blifvande lärare skulle genomgå en kurs och aflägga examen i pedagogik och didaktik. Ingenting åtgjordes, ehuru 1804 ett anslag af enskild person donerades för inrättande af en pedagogisk professur i Upsala.

Skolrevisionen 1843 tillstyrkte att något måtte göras för lärarebildningen. De närmast följande läraremötena uttalade sig i samma riktning.

Med anledning af en vid 1856—1858 års riksdag väckt motion hemställde Rikets Ständer uti underdånig skrifvelse af den 25 Februari 1858, att Kongl. Maj:t ville låta uppgöra och till följande Riksdag aflenna nådigt förslag till inrättande af bildningsanstalter för lärare.

Den 1858—1859 samlade skolkommittén afgaf yttrande härom, läroverksstyrelser och kollegier hördes, och proposition afläts till 1859—1860 års Riksdag om årligt anslag af 12,000 R:dr för inrättande af seminarier i Upsala och Lund. Den Kongl. propositionen tillstyrktes af Stats-Utskottet, men afslogs af Riksdagen.

Genom Kongl. Kungörelsen den 12 Maj 1865 anbefalldes det s. k. *profåret*.

Yttranden om profåret hafva afgifvits vid läraremötena i Stockholm 1866, i Upsala 1869, vid rektorsmötet 1870 och vid läraremötet i Lund 1872. Vid läraremötet i Stockholm resolverades, att mötet "med allt erkännande af det gagneliga i den begynnelse till lärarebildning, som det nu anbefallda profåret innebär, uttalar sin önskan att, för fullföljande af hvad sålunda påbegynts, någon åtgärd från lagstiftningens sida vidtages till beredande för blifvande lärare af teoretisk insigt och praktisk öfning i undervisningskallet".

Vid läraremötet i Upsala antogs alldeles samma resolution som vid Stockholmsmötet, endast med några förändringar i ordställningen.

Från rektorsmötet 1870 meddelades: "Beträffande de olägenheter och fördelar, hvilka äro förenade med den nuvarande anordningen af profåret, var man temligen ense. Såsom olägenheter anfördes, att, då kandidaternes handledning är öfverlemnad åt rektor, men dennes tid redan förut är mycket upptagen, detta nya åliggande blir för honom synnerligen betungande och, i den mån kandidaternes antal är stort, hardt nära omöjligt att uppfylla. Rektor kan ej heller vara närvarande vid alla profflektioner, som af kandidaten hållas, då han sjelf samtidigt meddelar undervisning. Det ansågs således, både med afseende härpå och i betraktande af det ansvar, som ligger på rektor, önskligt, att bestämd föreskrift gifves, det hufvudlärare, hvar i sitt ämne, vore skyldige att för profkandidaternas handledning ansvara. — — — Såsom brister

i den nuvarande anordningen af profåret nämndes, dels svårigheten att vinna någon öfvertygelse om kandidatens förmåga att uppehålla disciplinen inom klassen, då rektor och hufvudlärare äro vid proflektionerna närvarande, hvarvid uppmärksamhet äfven fästades vid det delikata i profkandidatens ställning och obehaget för rektor att uppträda såsom rättande och mästrand, dels att kandidaterna ej erhålla någon teoretisk-pedagogisk undervisning. — — — Beträffande fördelarna af profåret medgafs enhälligt, att detsamma, såsom åtminstone *en början* till lärarebildning, var af nytta, om man också icke kunde anse det göra tillfyllest eller *ens i någon mån upphäfva behovet af ett pedagogiskt seminarium*?

Vid läraremötet i Lund 1872, hvars förhandlingar ännu ej äro offentliggjorda, erkändes allmänt — enligt referater i de allmänna tidningarne — otillräckligheten af profåret i dess nuvarande anordning, och föreslogs alternativt ett utvidgande af detsamma eller inrättande af en eller flera normalskolor, till en del efter det mönster, som förefinnes uti normalskolan i Helsingfors.

Till 1867 års Riksdag aflät Kongl. Maj:t proposition om inrättande af en pedagogisk profession i Upsala. Propositionen, som tillstyrktes af Stats-Utskottet, bifölls i Första Kammaren, afslogs i den Andra och föll vid den gemensamma voteringen.

Vid 1868 års riksdag väcktes, under anförande deraf, att ~~stadga~~ om profåret blott innehåller en allmän föreskrift utan närmare antydande af *hvad* rektor och lärare åligger och *huru* de böra förfara, att man icke eger visshet om, att profåret alltid genomgås vid läroverk, som erbjuder de bästa föredömen och den bästa ledning, samt att lärarne, äfven om de äro skicklige, dock äro tillräckligt upptagne af sin egen undervisningsskyldighet, motion derom, att lärarebildningen måtte på det sätt ordnas, att alla kandidaterna genomginge profåret vid *ett* läroverk, helst i hufvudstaden, hvilket läroverk stode under ledning af en föreståndare, hvilken tillika meddelade den teoretiska undervisningen i pedagogik och metodik, samt fyra hufvudlärare vid elementarläroverk. Öfver denna motion afgaf Andra Kammarens Tillfälliga Utskott N:o 1 ett enhälligt tillstyrkande utlåtande, hvilket kommer att här nedan anföras. Utskottets förslag blef icke af Kammaren antaget.

Slutligen har den af Kongl. Maj:t tillsatta komitéen för revision af gällande läroverksstadga, uti underdånigt betänkande den 28 Juli 1872, afgifvit förslag jemväl till ordnande af lärarebildningen. Detta förslag åsyftar en utvidgning af profåret i dess nuvarande skick, som synes icke i väsendtlig mån afhjelpa någon af de brister, som nu vidlåda denna institution. Anledningen till fasthållandet af profåret bör väl sökas uti de skäl, som komiterade anført mot ett fristående seminarium med normalskola. Dessa skäl synas emellertid vara skäligen svaga. Hvad anordningen af proflektionerna angår,

kunna väl svårigheterna vara stora, men öfvervinneliga äro de alldeles icke, såsom också tillräckligt ådagaläggas af den uti Helsingfors upprättade normal-skolan, hvilken af komiterade mera i förbigående omnämnas, särskildt på den grund att den så kort tid varit i verksamhet, men hvilken emellertid alltsedan den 1 Oktober 1864 arbetat till stort och allmänt erkänt gagn för Finlands skolväsen. Vid uppmärksammandet af det mindre antal kandidater (dock aldrig under 11) som der handledas, hafva komiterade, efter hvad det vill synas, förbisett, att skolan icke genast från början trädde i verksamhet i hela sin utsträckning, utan år efter år successivt ökat antalet af såväl lärjungar som profkandidater. Dessa sednare uppgingo, enligt den år 1869 afgifna årsberättelse, till 23, ett antal, som så obetydligt understiger det af komiterade uppgifna nödvändiga antalet af kandidater, att man näppeligen kan inse, huru komiterade på detta skäl kunnat grunda en tvekan om lämpligheten af seminarium.

I stället för att uppgöra förslag om seminarium hafva komiterade, såsom sagdt är, föreslagit en utvidgning af profäret, och dervid börjat med en nog vidsträckt bestämning, i det att komiterade å ena sidan vilja hänvisa kandidaterna till elementarläroverken i Upsala och Lund, å andra sidan öppna för dem hvilket läroverk som helst inom riket. Ett af de hufvudsakliga skäl, som komiterade anföra för kandidaternes hänvisning till Upsala och Lund, är den fördel som kandidaterna skola hemta deraf, att de, i sammanhang med sina öfriga studier vid universitetet, få genomgå profäret, ett skäl, som väl skulle ega en tillämpning, om frågan vore om inrättande af en pedagogisk profession och afläggande af en teoretisk examen i pedagogik och metodik, hvilken skulle ingå såsom en del af filosofie-kandidat-examen, men som alldeles icke rör frågan om genomgående af profår, hvilket, enligt komiterades eget förslag, icke får börja förrän kandidaten aflagt sina akademiska examina.

Desto mera talande skulle det skäl vara, som jemväl anföres, att vid de angifna läroverken man lättare skulle erhålla lämpliga personer för kandidaternes teoretiska utbildning, så framt icke dels det redan visat sig, att svårigheterna i berörda afseende äfven i universitetsstäderna varit ganska stora, dels det icke har mycken sannolikhet för sig, att dessa svårigheter genom komiterades förslag i nämnvärd grad komme att undanrödjas. Den ställning, som de af komiterade föreslagne föreståndarne för den teoretiska kursen skulle komma att intaga, är dertill alltför obehaglig. Man behöfver blott påpeka deras förhållande till läroverkens rektorer och lärare, deras ytterst skefva ställning till profkandidaterna, hvilka de både skola handleda och icke hafva något med att göra, samt de oupphörliga kollisioner mellan teori och praxis, som måste inträffa. Om någonsin, behöfves väl vid en lärarebildningsanstalt enhet i undervisning och jemnhet i kandidaternes handledning; men

det är så långt ifrån, att denna genom komiterades förslag vinnes, att man snarare kan fråga sig, till hvem profkandidaterna hafva att hålla sig såsom styresman och deras egentlige ledare. Med ett ord: komiterades förslag om lärarebildning synes ej rätt klart eller så bestämdt, att det skulle kunna vara någon fördel för vårt lands skolväsen, om det skulle antagas af Riksdagen och sedan gillas af Kongl. Maj:t.

Af denna utredning af frågan om lärarebildningen i vårt land kan gerna ej någon annan slutsats dragas, än att densamma ej är så ordnad som sig bör, utan att den måste ställas på någon annan ståndpunkt, om den skall blifva ändamålsenlig.

De förslag, jag för sådant ändamål vågar framställa, äro desamma, som innefattas uti det ofvan omnämnda. af Andra Kammarens vid 1868 års riksdag Tillfälliga Utskott N:o 1 afgifna utlåtande rörande då afgifna motioner N:is 231 och 153. Jag får således hänvisa till detta utlåtande och med stöd af de grunder, som uti detsamma finnas angifna, lika med detta Utskott föreslå:

att Riksdagen måtte i underdånig skrifvelse till Kongl. Maj:t framställa behovet af en bildningsanstalt för danande af lärare vid rikets elementaläroverk, under hemställan huruvida ej lämpligt vore, att den ifrågavarande anstalten förlades till hufvudstaden, ställd under ledning af en för högst fem år i sender anställd direktor samt med anlitande i öfrigt för de speciela läroämnenas metodiska behandling af de bästa lärarekrafterna vid hufvudstadens elementarläroverk, vare sig offentliga eller privata, hvilka lärare jemte direktor komme att bilda det kollegium, som tillika afgåfve kompetensbetyg för anställning vid rikets alla elementarläroverk, äfvensom med anhållan slutligen, att Kongl. Maj:t täcktes till nästa Riksdag härom framlägga nådig proposition. Hvarjemte jag föreslår, att Riksdagen ville ställa till Kongl. Maj:ts disposition ett förslagsanslag af 4,000 R:dr R:mt för bestridande af de kostnader, som för frågans utredning möjligen kunna blifva behöfliga.

Jag anhåller om remiss af denna motion till Stats-Utskottet, med förbehåll att få den behandlad af det särskilda Utskott, som Riksdagen kan finna skäl att tillsätta, med anledning af en förväntad Kongl. proposition om ny skollagstiftning.

Stockholm den 29 Januari 1873.

Magnus Huss.